

## דפים מה – מו

פז. מה דין הברכות במצוות דלהלן?

א. ישיבת הסוכה כל שבעה.

ב. נטילת הלולב כל שבעה.

ג. העושה סוכה; העושה לולב.

ד. המניח תפלין כמה פעמים במשך היום.

ה. היו לפניו מצוות הרבה לעשותן.

א. נחלקו תנאים ואמוראים האם מברכים על מצות סוכה בכל פעם שנכנסים לישב בה בשבעת הימים (כן שיטת רבי לענין תפלין, וכן דעת רבי יוחנן, וכן נקט רב יוסף), או אינו מברך אלא בפעם הראשונה שנכנס, מפני שאין הפסק במצוותה, שנוהגת ביום ובלילה (כן דעת חכמים החולקים על רבי בתפלין, וכן שנו בברייתא, וכן אמר שמואל). והסיקו להלכה שמברכים כל שבעה, בכל פעם שיושב בה.

א. הרמב"ם כתב לברך 'לישב בסוכה' קודם שמתישב, כדי שהברכה תהא עובר לעשייה. ושאר

ראשונים חולקים וסוברים שמברך לאחר שנכנס וישב, מפני ששיבתה מצוה נמשכת (עפ"י רב

צמח גאון, ר"ן, רא"ש, ריא"ז ועוד).

ב. רוב בני אשכנז נוהגים שאין מברכים 'לישב בסוכה' אלא באכילה, ולא כשנכנס לטייל בה או

לישון. ורב האי גאון כתב הנכנס בסוכת חברו לבקרו, מנהג ידוע הוא שיברך בין סעד בין

לא סעד (ערא"ש ועוד). וכמה ראשונים סוברים לברך בכל פעם שנכנס לישן, לטייל או לשון (ערמב"ם סוכה

ו, יב; ריטב"א; ארחות חיים ושולחן הלקט. וכן נהג הגר"א (מעשה רב יח), וכן הגר"ח מבריסק – עפ"י שעורי

הגר"ד).

נראה שהמקדש על היין ואוכל פת הבאה בכסנין שייחשב קידוש במקום סעודה, אכילתו זו

נחשבת קבע, ועל כן יש לברך 'לישב בסוכה' אחר ברכת הגפן של הקידוש קודם שתיית היין

(שלמת חיים שעו שעו).

ג. אם יצא על מנת לחזור לאלתר, כגון שיצא לדבר עם חברו או להביא דבר לסוכה – אינו מברך

כשחוזר (עפ"י ריטב"א. וע"ע במאירי; ראבי"ה תרמד; מ"מ סוכה ו, יב).

ב. לדברי שמואל רב ורבינ בשם רבי יוחנן, יש לברך על הלולב בכל יום משבעת הימים, ואף על פי שהלולב

בגבולין אינו מצוה מהתורה אלא יום אחד, ושאר הימים מתקנת חכמים זכר למקדש – מברכים ברכת

המצוה על מצוות שמדבריהם.

ולדברי רבה בר בר חנה בשם רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי ורבי יצחק, אין לברך אלא יום ראשון [ובמקדש

– כל שבעה].

א. להלכה נוקטים לברך על מצוות דרבנן, כמשמעות הסוגיות בכמה מקומות, וכגון נר חנוכה

ומקרא מגילה וכו' (עפ"י רש"י ריטב"א ושאר פוסקים).

ב. התוס' (לט. ד"ה עובר) נסתפקו אימתי מברך על הלולב; שמא משיתחיל ליטול הלולב קודם

שיטול האתרוג. או נוטל שניהם כשאחד מהם הפוך ואז מברך והופכו דרך גדילתו. או גם

לאחר שנוטלם כדין, מכיון שלא לצאת ידי המצוה עדיין ומברך, או גם בלא כוונה שלא לצאת

יכול לברך מאחר ויש המשך למצוה בנענועים.

בשלחן ערוך (תרנא, ה) כתב כשתי האפשרויות הראשונות. וכן רבים נוהגים [ויש נוטלים הלולב ביד ותופסים האתרוג כשהוא מונח על השלחן ואז מברכים. וכן נהג הגרשו"א]. והגר"א נקט בעיקר הענין שאין צריך לאותן עצות, ואעפ"כ המובחרת מהעצות לכוין שלא לצאת במצוה עד אחר הברכה (מובא במשנ"ב שם).

ג. שנו בברייתא: העושה לולב לעצמו, וכן העושה סוכה לעצמו אומר ברוך שהחיינו וקיימנו... היתה הסוכה עשויה ועומדת, אם יכול לחדש בה דבר (בסכך, או בדפנות הצריכות לה לעכב. ריטב"א, ומובא במשנ"ב תרמא סק"ג) – מברך. ואם לאו – לכשיכנס בה מברך שתיים ('שהחיינו' ו'לישב בסוכה'). אמר רב אשי: ראיתי לרב כהנא שאמר הברכות כולן על כוס של קידוש. [סדר הברכות יתבאר להלן נו].

א. התוס' צדדו שכשמברך 'שהחיינו' על עשיית סוכה, נפטר מלברך על החג בכניסתו (וכ"ה ברא"ש ור"ן). ויש חולקים (עריטב"א; ברכי יוסף תרמג, א לדעת הרמב"ם).

ב. לא בירך בשעת עשייה, ולא ישב בלילה בסוכה אלא בירך 'שהחיינו' על החג בביתו – כתב הראב"ד שמברך שוב 'שהחיינו' כשישב בסוכה למחרת. וכן מי שלא נטל לולב ביום הראשון [וגם לא בירך בשעת עשייתו], מברך ביום אחר אעפ"י שבירך 'שהחיינו' בכניסת החג. ויש חולקים, אבל המנהג כסברה ראשונה [ואפילו ביום השביעי – מברך 'שהחיינו' אם לא בירך מקודם. ה"א, משנ"ב תרנא סק"ט] [ר"ן; מאירי; רמ"א תרמא, א. וע' בתשובת הראב"ד ה; חדושי הנצי"ב בסוף המסכת].

העושה סוכה בחוה"מ וכבר בירך בלילה הראשון 'שהחיינו' כשאכל בסוכת חברו – מסתבר שאינו מברך שוב, כי מצות סוכה אינה חדשה בשבילו (עפ"י הגר"א פרבשטין וצ"ל מובא בהר צבי, ע"ש מו"מ בהרחבה).

ג. יש תנא בירושלמי (ברכות ט, ג) הסובר שהעושה סוכה מברך 'לעשות סוכה', ואפילו עשה לאחר מברך לעשות סוכה [לשמה / לשמו (עריטב"א ורש"א)]. וגרסת הרא"ש, וכן הגיה הגר"א בתוס': 'על עשיית סוכה'. אבל תלמוד שלנו חולק על כך (ע' מנחות מב), וכן הלכה (עפ"י רא"ש; רמב"ם ברכות יא, ח).

ד. למעשה אין נוהגים לברך 'שהחיינו' בשעת עשיית הסוכה אלא מסדרים הכל על הכוס, וכן בלולב – בשעת הנטילה הראשונה (עפ"י מרדכי; שו"ת הרא"ש כה, ג; טשו"ע תרמא. וע' ריטב"א). ונחלקו הראשונים האם מברכים ביו"ט שני של גלויות 'שהחיינו' על הלולב, הגם שברך עליו מאתמול (ערא"ש; שו"ת רשב"ש תלב). ומסקנת הפוסקים שאין לברך (או"ח תרסב, ב).

ד. תפלין – כל זמן שמניחן מברך עליהן. דברי רבי. וחכמים אומרים: אינו מברך אלא שחרית בלבד. אביי אמר הלכה כרבי. רבא אמר הלכה כחכמים. אמר רב מרי בנה של בת שמואל: ראיתי לרבא שלא היה עושה מעשה כשמועתו אלא בירך בכל פעם שהניחן. וכן העיד מר זוטרא שראה לרב פפי. ובבית רב אשי נהגו רבנן לברך בכל זמן שהיו ממשמשים בהן.

א. התוס' פירשו שלכך היו מברכים במשמוש, משום המצוה למשמש בתפלין. ומסתבר שהיו מברכים בשעת המשמוש 'לשמור חוקיו' ולא 'להניח' – שהרי מונחים ועומדים (תוס'). והר"ן כתב: 'לשמור את התפלין' [כלומר מהסח הדעת] או כיוצא בזה. ויש מפרשים שמדובר במשמוש תפלין שנשמטו ממקומם (ערא"ש ור"ן). וי"מ במשמוש לאחר הסח הדעת (עריטב"א).

ב. הלכה כרבי לברך בכל פעם שמניח, וכמנהג אמוראים אחרונים (רמב"ם תפלין ה, ז; או"ח כה, יב). והרמב"ם ועוד פוסקים השמיטו מנהג רבנן דבי רב אשי לברך בעת המשמוש, אפשר משום שאיננו בקיאים בשיעור הזמן שחייב למשמש בהם, ואם נברך בכל שעה נמצינו מברכים לבטלה (עראשונים). והמאירי כתב שאין הלכה כמותם כאשר ממשמש כשמתחילים להישמש. ויש מפרשים שהם שהיו זהירים בהסח הדעת מברכים אם הסחו דעתם, אבל אנו דיינו לברך בשעת הנחה (עריטב"א).

וי"א שהלכה כמותם (ערי"ף ועוד) אלא שמדובר כשיצאו ממקומם ומחזירים אותם למקום כנ"ל (ערי"ן). ודוקא נשמטו כולן או רובן – מברך, אבל נשמטו מקצתן – מחזיר ואינו מברך (משנ"ב כה סקמ"ה). ועתה שרגילים להניח רק בשעת התפילה, אפילו נשמטו לגמרי ממקומם אין נוהגים לברך כשמחזירין כי מסתמא בשעת תפילה אינו מסיח דעתו מהן והרי זה כחולץ על מנת להחזיר (עפ"י של"ה, מובא בפוסקים שם).

ה. היו לפניו מצוות הרבה – אומר 'ברוך... אשר קדשנו במצוותיו וציונו על המצוות'. רבי יהודה אומר: מברך על כל אחת ואחת. אמר רבי זירא / רבי חנינא בר פפא: הלכה כרבי יהודה (שכתוב ברוך ה' יום יום – בכל יום תן לו מעין ברכותיו, אף כאן, בכל דבר ודבר תן לו מעין ברכותיו).

לא נחלקו אלא בשתי מצוות שונות, אבל במצוות זהות לדברי הכל מברך ברכה אחת לשתיהן, כגון המוהל שתי תינוקות בזה אחר זה (עפ"י שו"ת הריב"ש שפד ועוד). וכן במצוות שאפשר לכוללן בברכה אחת – כוללן, כגון בהפרשת תרומות ומעשרות (עפ"י רמב"ם מעשר א, טז; יו"ד שלא, עה). ובירושלמי (דמאי ה, ב) נחלקו בדבר [ואף לענין חלה].

דיני ברכות נר הנוכה נתבארו בשבת כג.

## דף מו

- פח. א. האם אתרוג של מצוה מותר באכילה במשך שבעת ימי החג ובשמיני – בארץ ובחו"ל?  
ב. מה דין שימוש בעצי הסוכה בימים הללו?  
ג. מהו להקנות לולב ומיניו לילד קטן ביום טוב ראשון?

א. האתרוג הוקצה למצוותו ואסור לאכלו. ונחלקו אמוראים האם ביום השביעי לאחר שקיים מצוותו מותר (ריש לקיש) או אסור (רבי יוחנן); האם התקצה לכל היום או למצוותו בלבד. ואפילו אתרוג שנפסל – אסור לאכלו כל שבעה (כן אמר רבי זירא, וכשיטת רבי יוחנן).

וכן נחלקו בדבר רב ורב אסי, במפריש שבעה אתרוגים לשבעה ימים; האם יוצא בכל אחד ואוכלו לאלתר או אוכלו רק למחרת.

לוי אמר, וכן עמד בשיטתו אבוח דשמואל: אתרוג אפילו בשמיני אסור. (רש"י וריטב"א פירשו משום שהתקצה בין השמשות מחמת ספק יום שביעי. והתוס' חולקים ומפרשים משום גזרה אטו סוכה. וע"ע בית הלוי ח"ג נד ובשיעורי הגרי"ד"ס).

א. לפרש"י, אתרוג של התינוקות שונה, שלא הוקצה למצוה גמורה, לכך מותר לאכלו בשביעי. והתוס' (מה.) נטו מפירושו.

ב. יש מי שכתב שלהלכה אתרוג שנפסל מותר לאכול בחול המועד, שכבר אינו ראוי למצוה (ע' שער המלך סוכה ז, טו).

ג. הלכה כרבי יוחנן שאסור בשביעי ומותר בשמיני (רש"י ורי"ף ועוד. והוא הדין לאתרוג שנפסל. רא"ש). וכן במפריש שבעה אתרוגים לשבעה ימים, אין מותר לאכול האתרוג אלא ביום שלמחרת כי התקצה לכל היום.

ד. כתבו התוס' שמועיל תנאי שמתנה מראש שאינו בודל מהאתרוג בין השמשות של כל אחד מהימים שירצה. ויכול לאכול מקצתו ולצאת במה שנשאר אם יש בו כשיעור – מלבד יום טוב ראשון שאתרוג החסר פסול (וכ"כ המדרכי (תשנט) לענין ערבה).

ה. הקפידו אצלנו שלא להסיר עלה מן הלולב בחג כדי לאגדו בו (ממכתב מהגר"ח קניבסקי שליט"א). ודעת הגרשז"א (מובא בהליכות שלמה י סק"י – מחדושי כת"י. ושם ז סקל"ב) שיותר להשתמש בעלים בלולב ארוך [אף לדבר הרשות], כי החלק הזה שנוטלו אינו מגוף המצוה.

בחוצה לארץ שעושים יום טוב שני; אמר אביי, וכן נהג רב שישא בריה דרב אידי: שמיני-ספק-שביעי – אסור, תשיעי-ספק-שמיני – מותר. מרימר אמר: אפילו שמיני-ספק-שביעי מותר. וכן נהגו בסורא כמותו. והסיקו בגמרא הלכה כאביי.

יש אומרים, כשחל יום טוב אחרון (תשיעי-ספק-שמיני) ביום ראשון בשבוע, אסור האתרוג עד למוצאי יום טוב משום הכנה, שאין שבת מכינה ליום טוב. והרא"ש התיר.

ב. אמר רבי יוחנן: סוכה (ונויה. תוס') אסורה אפילו בשמיני. [הואיל ואם נודמנה לו סעודה בין השמשות צריך לאכול בתוכה – הרי התקצתה לבין השמשות, ומתוך כך התקצתה לכל יום השמיני, משא"כ אתרוג שאינו ראוי לבין השמשות].

א. בחו"ל, לפי מה שהסיקו שצריך לישב בה בשמיני-ספק-שביעי, יש לאסרה בתשיעי-ספק-שמיני מהטעם הנ"ל (וכ"מ בתוס'. וכן פסק בשו"ע תריסו).

ב. כתבו התוס': אפילו נפלה הסוכה בחול המועד, אסורה כל יום שמיני, הואיל והוקצתה מלכתחילה לשבעה.

ג. בספר פני יהושע (י): כתב שגם הנוי הנמצא תחת מקום 'דופן עקומה' נאסר בהנאה. והגרשז"א (מובא בהליכות שלמה ז, כב) חכך בדבר. ועוד צדד לומר שחדר שמקצתו מקורה ומקצתו משמש כסוכה, הנוי התלוי במקום המקורה – לא נאסר (ע"ש בהערה, שכן הכריע למעשה).

ד. יש להסתפק, האם הנעצים והסיכות המעמידים את קישוטי הסוכה דינם כקישוטים עצמם אם לאו (פסקים והערות שבסוף ספר הסוכה, יב – מהגרשז"א). וכן יש להסתפק בחפצי נוי המונחים בחלל הסוכה ולא בדפנות או בסכך, כגון עציץ או אגרטל פרחים. וכן שטיח שביטלו בקרקע הסוכה (הליכות שלמה ז, ט).

התנה מלכתחילה שלא יהא בודל מהסוכה – יתבאר אי"ה בביצה ל:

ג. אמר רבי זירא: אל יקנה אדם הושענא שלו לתינוק ביום טוב ראשון. מה טעם? התינוק קונה (יש אומרים שקונה מהתורה (ערא"ש קדושין פ"א כה; רמב"ם לולב ה, ו' לח"מ) ויש אומרים מתקנת חכמים. רש"י ועוד) ואינו מקנה, נמצא שיצא הגדול בלולב שאינו שלו.

- א. לאחר שנטל הגדול ויצא בו – אין איסור ליתן לקטן [מלבד בחו"ל שנוהגים שני ימים, וצריך 'לכם' גם ביו"ט שני של גליות]. ויש מהאחרונים שכתבו שאין כדאי לעשות כן, שמא יזדמן לו אחד שיבקש ממנו ליתן לו לצאת בו (מובא בבאור הלכה תרנח,ו).
- ב. כתבו הר"ן והריטב"א: מדובר בקטן שלא הגיע ל'עונת הפעוטות', אבל כשהגיע [כבן שש או שבע] – הרי תקנו לו שיהא בר הקנאה לאחרים במטלטלין ומתנתו מתנה. והרמב"ם ועוד חולקים. וכתבו אחרונים שיש להחמיר בדבר (ע' באור הלכה תרנח,ו).
- ג. נחלקו הפוסקים האם אפשר להקנות הלולב לזמן מוגבל באופן שבכלות הזמן יחזור הלולב לבעליו ללא קניין.
- ועוד נחלקו, האם צריך להקפיד ביום טוב ראשון שהקטן יטול ארבע מינים שלו (מג"א ועוד) או אפשר אף בשאול (בגדי ישע. וכן הוכיח המשנ"ב מכמה ראשונים. וע' לעיל מב).

## דפים מז – מז

פט. מה דין שמיני עצרת בחו"ל לענין ישיבת סוכה והברכות?

נחלקו רב (כפי שמסר בשמו רב יהודה בנו של רב שמואל בר שילת) ורבי יוחנן, אודות מצות סוכה בשמיני עצרת בחו"ל שהוא ספק שביעי, ונחלקו שתי לשונות בפירוש מחלוקתם; לפי לשון אחת, נחלקו אודות ברכת 'לישב בסוכה' ביום זה אבל לדברי הכל יושבים בסוכה. וללשון אחרת לדברי הכל אין מברכים עליה, לא נחלקו אלא על עיקר הישיבה.

רב יוסף פסק כרבי יוחנן ששמיני עצרת אין דינו כשביעי [לענין ברכה או לענין הישיבה, כפי שתי האפשרויות האמורות]. ולהלכה הסיקה הגמרא שיש לישב בסוכה אבל לא לברך.

כן פסק הרי"ף ועוד. וכתב ראבי"ה: דוקא לענין אכילה אמרו, שיש היכר בכך שאינו מברך, אבל לישן בסוכה אסור (וכן הביא הרמ"א וכן פסק המגן-אברהם והנודע-ביהודה קמא ז). ויש חולקים (ע"ש ב"א ר"ה טז. בית יוסף תרסח; חיי אדם קנג,ה. וכן הביא מהנהגת הגר"א, שהיה ישן בסוכה בשמיני עצרת. וכן הקפידו בבית בריסק. וע' בלשון ר"ח ובהדושי הנצי"ב). ומנהג העולם שאין ישנים בסוכה (משנ"ב תרסח סק"ו). ובשער הציון (שם) דחה את המנהג לאכול בליל שמיני עצרת בבית. ואילו ר"צ הכהן (בקונטרס משיב צדק) האריך הרחיב ליישב מנהג זה שנהגו בו כמה מגדולי ישראל, ויש נוהגים אף ביום שמיני עצרת שמקדשים ואוכלים יותר מכביצה בסוכה ושאר הסעודה ממשיכים בבית (וע' גם בשו"ת מנחת אלעזר ח"ד לא; ארץ צבי סוכות עמ' קטז; שפת אמת; מועדים וזמנים ח"א צב).

שאר ברכות היום, בתפילה קידוש וברכת המזון (וכן לענין ד' מינים. פוסקים) – לדברי הכל אינו כסוכות.

## דף מז

- צ. א. האם אומרים 'זמן' (= ברכת 'שהחינו') בשמיני עצרת ובשביעי של פסח?  
ב. באלו דברים חלוק שמיני עצרת מחג הסוכות להיות רגל בפני עצמו?  
ג. האם ברכת הזמן נאמרת על הכוס בדוקא?